

V.V. Ksendzuk, dr

A.D. Saakian, studentka

Żytomierski Państwowy Uniwersytet Technologiczny

Uwarunkowanie zależności pomiędzy pojęciami «innowacje», «innowacyjność» i «działalność innowacyjna» w systemie zarządzania przedsiębiorstwem: doświadczenia polskich badaczy

Artykuł został poświęcony analizie aparatu pojęciowego w zakresie prowadzenia działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Jako uzasadnienie aktualności prowadzenia badania w tym zakresie przeanalizowano dane statystyczne dotyczące wdrażania innowacji w działalność ukraińskich i polskich przedsiębiorstw. Zbadano podejścia polskich badaczy do traktowania pojęć „innowacje”, „innowacyjność” i „działalność innowacyjna” w celu uzasadnienia w ujęciu teoretycznym i praktycznym zależności pomiędzy tymi definicjami. Pozwoliło to na wysunięcie wniosków w ramach udoskonalenia tłumaczenia badanych definicji oraz uwarunkowania zależności pomiędzy nimi. Ponieważ jak pokazało badanie stosowanie w praktyce działalności podmiotów gospodarczych i przedstawienie innowacji w literaturze różni się oraz wymaga doskonalenia w celu między innymi opracowania podstaw do sporządzania strategii działalności innowacyjnej, uzasadnienia wskaźników innowacyjności działalności dla zainteresowanych osób itd.

Słowa kluczowe: innowacje; innowacyjność; działalność innowacyjna; zarządzanie przedsiębiorstwem.

Wstęp. Pojęcie „innowacja” weszło we współczesne życie i często jest utożsamiane z rozwojem działalności przedsiębiorstw. Przecież w czasy postępu technologicznego brak innowacji oznacza zatrzymanie rozwoju. Jako przykład najbardziej znanych w świecie przedsiębiorstw wdrażających innowacje w swoją działalność to: Lenovo, Mastercard, Nike, Tesla Motors, Apple, Google, Microsoft, Samsung, Toyota oraz inne. Wykorzystanie innowacji sprzyja rozwojowi i jest niezbędne w warunkach prowadzenia współczesnych międzynarodowych stosunków gospodarczych, ponieważ jest częścią kształtowania poziomu konkurencyjności przedsiębiorstwa na zagranicznych rynkach towarów i usług, kapitału.

Na Ukrainie innowacje charakteryzują się jako «nowo utworzone (zastosowane) i (lub) ulepszone konkurencyjne technologie, produkty lub usługi, a także organizacyjne i techniczne rozwiązania produkcyjnego, administracyjnego, handlowego lub innego charakteru znacząco poprawiające strukturę oraz jakość produkcji i (lub) sfery społecznej» [22].

Corocznie wzrasta kwota dofinansowania innowacyjnej działalności, która wg ustawodawstwa jest traktowana jako «działalność mająca na celu wykorzystanie i komercjalizację wyników badań naukowych i opracowań oraz promuje wprowadzanie na rynek nowych konkurencyjnych produktów i usług» [22]. W okresie od 2012 do 2016 r. środki własne przedsiębiorstw na innowacje wzrosły o 31,1 % i nadal spostrzega się pozytywna dynamika wzrostu. Natomiast państwo nie jest zainteresowane wdrażaniem innowacji, ponieważ udział państwowych i miejscowych budżetów o 25 razy jest mniejszy i składa blisko 4 % od ogólnej kwoty dofinansowania działalności gospodarczej [18].

Natomiast globalne wydatki na badania od 1998 do 2013 roku wzrosły: w krajach zachodnich – podwoiły się, w Azji Południowej – o 4,4 razy, prawie dwukrotnie przewyższając tempo wzrostu światowego PKB. Większość środków pieniężnych – jest to pieniądze biznesu, a nie państwa [21].

W zakresie wykorzystania technologii innowacyjnych w przemyśle Ukraina zajmuje o jedną trzecią niższe pozycje w porównaniu z krajami Unii Europejskiej. Z wprowadzeniem nowych technologii wzrost PKB wynosi 0,7 % w porównaniu do 60–90 % w krajach rozwiniętych [21].

Ukraina w globalnym rankingu innowacyjności Global Innovation Index w 2017 roku zajęła 50. miejsce [24]. Analiza poszczególnych komponentów Indeksu – «innowacyjne stosunki», «wprowadzanie technologii», «kreatywne dobra i usługi», «wpływ wiedzy» – pokazuje, że biznes ukraiński zajmuje bardzo niskie pozycje. Wywiera to wpływ na Indeks Globalnej Konkurencyjności, wg którego Ukraina w latach 2016–2017 zajmuje 85. miejsce z 138 w rankingu konkurencyjności globalnej [23].

Na rozwój innowacyjności kraju i wprowadzanie innowacji w działalność poszczególnych podmiotów gospodarczych wpływają wewnętrzne i zewnętrzne czynniki. Aspekty polityczne, warunki biznesowe, otoczenie makroekonomiczne tworzą ogół zewnętrznych czynników. W przeciwieństwie do tych czynników, wprowadzenie innowacji zależy od właścicieli przedsiębiorstwa i jego systemu zarządzania. Pomimo kryzysu charakteryzującego rozwój gospodarczy na Ukrainie istnieją skuteczne przesłanki do wprowadzania innowacji technologicznych. Zwłaszcza, związane one z pozytywną dynamiką w zakresie aktywności innowacyjnej sektoru produkcyjnego (w 2016 r. 18,9 % podmiotów gospodarczych zajmowały się innowacjami w porównaniu z 2010 r. –

13,8 % [20]; udział przedsiębiorstw, które wprowadzały innowacje w swoją działalność w 2016 r. wynosił 16,6 % w porównaniu do 11,5 % w 2010 r. [19]).

W trakcie badania przeanalizowano działalność innowacyjną przedsiębiorstw w Polsce. W latach 2014–2016 aktywność innowacyjną wykazało 20,3% polskich przedsiębiorstw przemysłowych oraz 14,5 % przedsiębiorstw usługowych [3]. Dane te wskazują na większe zainteresowanie ze strony polskich podmiotów gospodarczych wdrażaniem innowacji w swoją działalność.

Nakłady na działalność innowacyjną poniesione w 2016 r. wyniosły 28304,7 mln zł w polskich przedsiębiorstwach przemysłowych oraz 10706,2 mln zł w przedsiębiorstwach usługowych. W 2016 r. udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych, wprowadzonych na rynek w latach 2014–2016, w przychodach ogółem wyniósł w przedsiębiorstwach przemysłowych 8,1 %, a w usługowych – 3,9 % [3].

Niskie wskaźniki w światowych rankingach opisujące stosowanie innowacji w działalności podmiotów gospodarczych Ukrainy są podstawą do badania i oceny istniejącego aparatu pojęciowego w zakresie innowacyjności. Badanie przeprowadzono na podstawie analizy podejść do traktowania przedstawionych pojęć w literaturze zagranicznych naukowców, zwłaszcza polskich. Umożliwi to poszerzenie doświadczenia w badanym zakresie i otrzymanie nowej wiedzy dotyczącej udoskonalenia traktowania pojęć «innowacje», «innowacyjność», «działalność innowacyjna» w celu efektywnego zarządzania przedsiębiorstwem.

Cel i metody badania

Celem prowadzonego badania jest uzasadnienie podejścia do traktowania pojęcia «innowacje» w ujęciu teoretycznym i praktycznym oraz przedstawienie uwarunkowań zależności pomiędzy tym pojęciem a terminami «innowacyjność» i «działalność innowacyjna» wykorzystując literaturę polskich badaczy. Pozwoli to przedstawić istotę tych pojęć w sposób właściwy, żeby ich interpretacja i stosowanie w praktyce działalności podmiotów gospodarczych (np., podczas opracowania strategii działalności innowacyjnej, uzasadnienia wskaźników innowacyjności działalności dla zainteresowanych osób itd.) były identyczne i wiarygodne.

W przeprowadzonym badaniu zostały zastosowane następujące naukowe metody badawcze: analiza i synteza (identyfikacja zależności pomiędzy badanymi pojęciami) oraz metoda porównania (analiza i porównanie różnych podejść do traktowania badanych definicji), za pomocą których realizowany powyżej postawiony cel.

Pojęcie «innowacja»

Badanie literatury przedmiotu świadczy, że podejścia naukowców w zakresie przedstawionych definicji «innowacje» się różnią. Dlatego pierwszym etapem badania jest ustalenie pojęcia «innowacje» w tym celu, żeby odzwierciedlało ono zarówno teoretyczne aspekty treści ekonomicznej, jak i było korzystne dla przedstawicieli biznesu.

Mówiąc językiem potocznym innowację możemy określić jako wynalazek. Jednak w literaturze ekonomiści wyjaśniają treść badanego pojęcia w różne sposoby. Termin „innowacja” wprowadzony został przez Josepha Schumpetera, według którego jest to jedna z pięciu sytuacji:

- wprowadzenie nowego produktu, z jakim konsumenci nie mieli jeszcze do czynienia, lub nadanie nowych cech produktowi;
- wprowadzenie nowej metody produkcji jeszcze praktycznie niewypróbowanej w danej dziedzinie przemysłu;
- otwarcie nowego rynku, czyli takiego, na którym dany rodzaj krajowego przemysłu uprzednio nie działał i to bez względu, czy rynek istniał wcześniej, czy nie;
- zdobycie nowego źródła surowców lub półfabrykatów niezależnie od tego, czy źródło to już istniało, czy też musiało być dopiero stworzone;
- wprowadzenie nowej struktury organizacji jakiegoś przemysłu, np. stworzenie monopolu bądź jego złamanie [12].

W tabeli 1 przedstawiono podejścia naukowców do definiowania pojęcia «innowacje».

Tabela 1

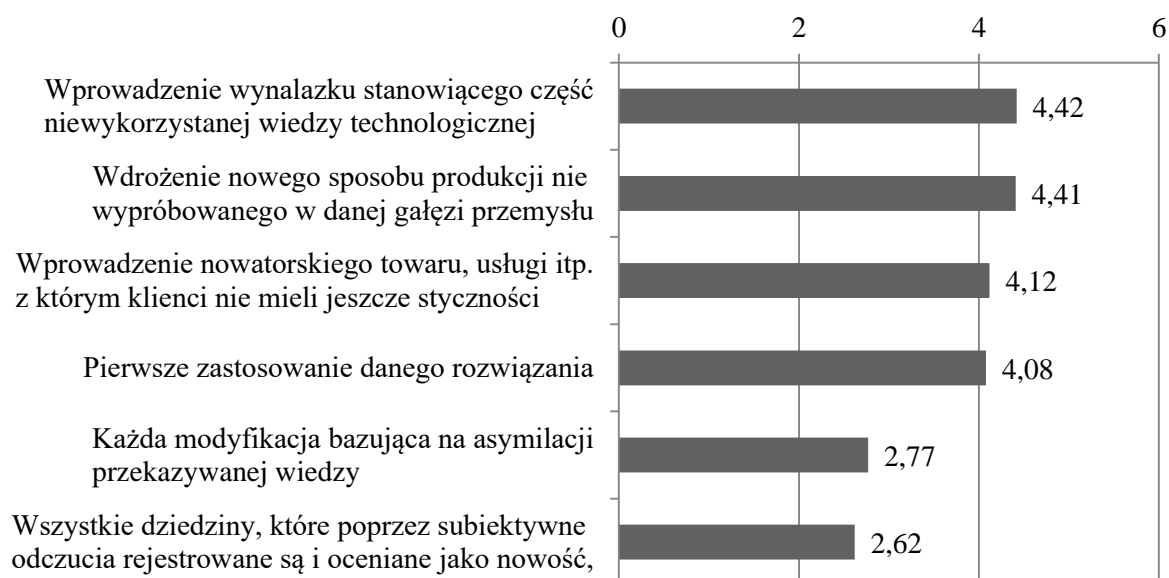
Pojęcie «innowacje» wg podejść naukowców

Autor	Praca naukowa	Pojęcie «innowacje»
S. Łobejko [8]	Systemy informacyjne w zarządzaniu wiedzą i innowacją w przedsiębiorstwie	Innowacje identyfikuje się z nowościami.
W. Janasz, K. Kozioł [5]	Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw	Innowacja ściśle wiąże się z innowacyjnością przedsiębiorstwa, która to określa skłonność i zdolność firmy do rozwijania oraz przyswajania nowych i udoskonalonych produktów, usług bądź stosowanych technologii.
P. Whitfield [16]	Innowacje w przemyśle	Ciąg skomplikowanych działań polegających na rozwiązywaniu problemów. W rezultacie powstaje kompleksowa i całkowicie opracowana nowość.

Ch. Freeman [2]	Guide To Social Innovation	Innowacja dotyczy pierwszego handlowego zastosowania nowego produktu, procesu, systemu albo urządzenia.
B. Poskrobko [10]	Kreatywność jako podstawa innowacyjności w małym przedsiębiorstwie	Jakaś nowa myśl, czyjaś idea, nowy pomysł czy koncepcja.
J. Kowalik [7]	Analiza poziomu innowacyjności państw Unii Europejskiej	Zdolność do tworzenia i wdrażania innowacji oraz rzeczywista umiejętność przedsiębiorstwa do wprowadzania nowych i zmodernizowanych wyrobów, nowych lub zmienionych procesów technologicznych czy organizacyjno technicznych.
P. Drucker [1]	Menedżer skuteczny	Szczególne narzędzie przedsiębiorców, za pomocą którego zmiany czynią okazję do podjęcia nowej działalności gospodarczej lub do świadczenia nowych usług. Jest ona według niego raczej pojęciem ekonomicznym lub społecznym niż technicznym.

Można zatem stwierdzić, że termin «innowacja» w jęciu teoretycznym symbolizuje zmiany w działalności przedsiębiorstw wyrażone w postaci nowych produktów, technologii, usług, metod zarządzania itd. w zależności od tego, jaki jest obiekt i cel wdrażania innowacji w działalności podmiotu gospodarczego.

Natomiast polskie badacze J. Sikora i A. Uziębło przeprowadziły analizę pojęcia «innowacja» w podejściu biznesowym (rys. 1).

Źródło: [11]

Rys. 1. Ocena wybranych definicji innowacji przez przedstawicieli biznesu

Porównując powyżej zaprezentowane podejścia można zrobić wniosek, że pojęcia proponowane w literaturze naukowej i rozumienie badanej definicji w zakresie biznesowym nie są utożsamiane. Wspólnym jest to, że te podejścia charakteryzują nowe produkty, procesy, technologie w działalności przedsiębiorstwa. Natomiast przedstawiciele biznesu bardziej skupiają uwagę na skutkach wprowadzania nowości i określają grupę użytkowników – klientów jako głównych rzeczoznawców do efektywności zmian w działalności podmiotu gospodarczego.

Więc, według przeprowadzonej analizy pojęcia „innowacja” uzasadnionym jest jej przedstawienie jako obiektu powodującego zmiany w procesach gospodarczych przedsiębiorstwa oraz stanowiącego nowe, udoskonalone rozwiązywanie dotychczasowych problemów w działalności podmiotu gospodarczego.

Do obiektów takich można odnieść następujące:

- wytwarzane wyroby lub dostarczane usługi;
- procesy produkcyjne;
- proces organizacji pracy, produkcji i zarządzania oraz marketingu;

- metody produkcyjne oparte na osiągnięciach nauki.
- oraz inne obiekty związane z indywidualnymi zapotrzebowaniami podmiotów gospodarczych, które wymagają wdrażania innowacji.

Pojęcie «innowacyjność»

Innowacyjność działalności przedsiębiorstwa polega na prowadzeniu kompleksowej oceny zdolności systemu zarządzania przedsiębiorstwem w celu wdrażania innowacji. Pojęcie takie najczęściej jest stosowane w literaturze przedmiotu. Jednak w celu uzasadnienia zależności pomiędzy badanymi pojęciami przeanalizowano niektóre podejścia określające podstawowe cechy innowacyjności.

Zdaniem M.E. Portera innowacyjność tworzy przewagę konkurencyjną określonych terytoriów osiąga się właśnie poprzez działania innowacyjne [9].

Weresa M.A. definiuje innowacyjność gospodarki jako zdolność do kreacji innowacji w dwóch ujęciach – ex ante oraz ex post. W ujęciu ex ante innowacyjność gospodarki rozumiana jest jako przypuszczalna możliwość wprowadzenia nowych rozwiązań, natomiast w ujęciu ex post oznacza wyniki działalności innowacyjnej przedsiębiorstw danej gospodarki w określonym czasie [15].

W dokumencie Ministerstwa Gospodarki pt. Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013 wskazano, że innowacyjność to doskonalenie istniejących technologii, nowe rozwiązania w zarządzaniu i organizacji oraz doskonalenie metod przetwarzania, gromadzenia i udostępniania informacji [6].

Oprócz tego, warto zwrócić się do Globalnego Indeksu Innowacyjności (GII) i analizy jego treści, co zakłada wyjaśnienie innowacyjności. GII bada 143 gospodarki na całym świecie używając aktualnie 79 wskaźników pomiarowych, dotyczących zarówno potencjału innowacyjnego, jak i wymiernych efektów ekonomicznych. Ten Indeks bada wskaźniki działań proinnowacyjnych (związane z instytucjami, kapitałem ludzkim i badaniami, infrastrukturą, poziomem rynku, poziomem biznesu) oraz wskaźniki rezultatu innowacyjności (produkty wiedzy i produkty twórczości) [4].

Podsumowując pod innowacyjnością zaproponowano rozumieć łączne zdolności przedsiębiorstw związane z realizacją możliwości wykorzystania w swojej działalności innowacji w celu tworzenia lub zwiększenia poziomu konkurencyjności podmiotu gospodarczego na rynku towarów i usług, kapitału itd.

Pojęcie «działalność innowacyjna»

Działalność innowacyjna jest jedną z rodzajów działalności podmiotów gospodarczych. Można wyróżnić wiele czynników powodujących do prowadzenia działalności innowacyjnej.

Szymańska A. uważa, że głównym celem przedsiębiorstw jest realizacja długookresowej strategii rozwoju firmy prowadzącej do zaspokojenia potrzeb klientów, uzyskania pozycji konkurencyjnej na rynku oraz wymiernej korzyści ekonomicznej [14]. Szatkowski K. zastanawia się nad motywacją przedsiębiorstw, które podejmują działalność innowacyjną, oraz rolę tych motywów. Autor porządkuje cele w odniesieniu do stref działalności, tj. produkcji wyrobu, technologii produkcji oraz organizacji [13].

W tabeli 1 przedstawiono cele działalności innowacyjnej przedsiębiorstwa według K. Szatkowskiego.

Tabela 2

Cele działalności innowacyjnej przedsiębiorstwa

Cele działalności innowacyjnej	Strefa działalności
Zapewnienie rozwoju przedsiębiorstwa Zwiększenie zysku Pomnażanie wartości przedsiębiorstwa (ważne dla spółek akcyjnych) Dostarczanie nowych produktów na rynek Zapewnienie większej konkurencyjności wyrobów na rynku Pozyskiwanie nowych odbiorców krajowych i zagranicznych Poprawa jakości i funkcjonalności wyrobu Podwyższenie prestiżu przedsiębiorstwa	Produkcja wyrobu
Unowocześnianie bazy technicznej przedsiębiorstwa Zwiększenie oszczędności materiałów i energii Zapewnienie lepszego poziomu BHP na stanowisku pracy Lepsze wykorzystanie drogich i trudno dostępnych materiałów i surowców Minimalizacja zagrożeń dla środowiska	Technologia produkcji
Lepsze dostosowanie się do zmiennych potrzeb rynku Podniesienie wydajności i efektywności pracy Wydajniejsze wykorzystanie stanowisk pracy Racjonalizacja zatrudnienia pracowników w przedsiębiorstwie Zmniejszenie lub zlikwidowanie strat nadzwyczajnych w przedsiębiorstwie Usprawnienie transportu wewnątrzzakładowego	Organizacja

Źródło: [13]

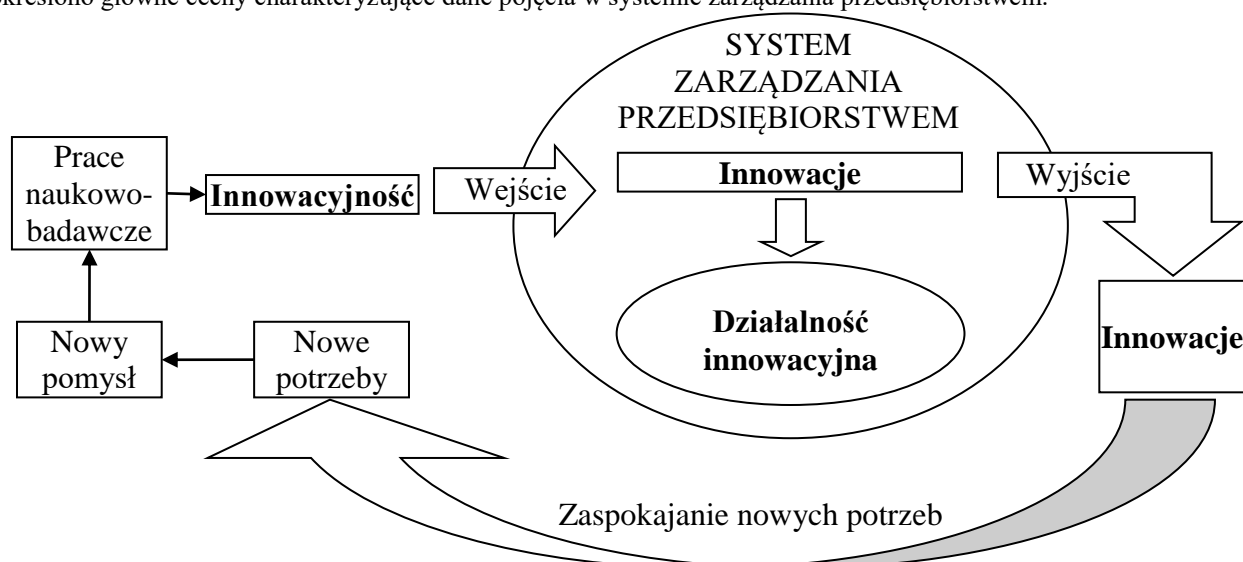
Podzielamy podejście K. Szatkowskiego przedstawione powyżej charakteryzujące cele prowadzenia działalności innowacyjnej przez przedsiębiorstwa. Warto również dodać, że podstawowym czynnikiem wdrażania innowacji w działalność gospodarczą jest cel otrzymania zysku i rozwinięcia swojej działalności. Działalność innowacyjna wymaga zaangażowania różnego rodzaju czynników produkcji. Zwłaszcza, podstawowymi środkami są środki finansowe oraz umiejętności ludzkie w zakresie zarządzania działalnością innowacyjną. Działalność ta jest w prowadzona w związku z rosnącą potrzebą zajęcia na rynku konkurencyjnego miejsca.

Włodarczyk R. zauważa, że o innowacyjności przedsiębiorstwa świadczy możliwość elastycznie dostosować się do zmian i nowych potrzeb pojawiających się na rynku. Innowacyjne przedsiębiorstwa stanowią siłę napędową gospodarki, ponieważ to właśnie dzięki innowacjom (produktowym, procesowym, organizacyjnym i marketingowym) przedsiębiorstwo może wypracować własne metody działania oraz nowatorskie rozwiązania, które umocnią bądź poprawią jego pozycję na rynku [17, s. 124].

Więc, działalność innowacyjna jest rodzajem działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, która prowadzi się w określonym celu w zależności od rodzaju wybranych innowacji.

Wyniki

Podsumowując, można stwierdzić, że pomiędzy pojęciami „innowacje”, „innowacyjność” i „działalność innowacyjna” istnieją znaczne różnice i zależności. Ponieważ działalność innowacyjna prowadzona na podstawie stosowania innowacji, które nie mogą być wdrażane w działalność bez innowacyjności jako zdolności przedsiębiorczości. Dlatego na rys. 2 zaprezentowano uwarunkowania pomiędzy badanymi definicjami i określono główne cechy charakteryzujące dane pojęcia w systemie zarządzania przedsiębiorstwem.

Źródło: opracowanie własne

Rys. 2. Zależności pomiędzy pojęciami «innowacje», «innowacyjność» i «działalność innowacyjna» w systemie zarządzania przedsiębiorstwem

Przedstawiony schemat uzasadnia traktowanie badanych pojęć w ramach prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstwa i funkcjonowania systemu zarządzania. Innowacje wdrażane w działalność podmiotu gospodarczego zmieniają warunki funkcjonowania przedsiębiorstwa. W zakresie biznesowym są one jednym z czynników zwiększenia poziomu konkurencyjności, ponieważ prowadzą do zaspokajania nowych potrzeb konsumentów produktów, towarów, usług oraz innych obiektów innowacji.

Bibliografia:

1. Drucker P. Menedżer skuteczny / P.Drucker. – Kraków : Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, 1994.
2. Freeman Ch. Guide To Social Innovation / Ch.Freeman. – Brussels, 1982.
3. Główny Urząd Statystyczny Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2014–2016. – Warszawa, 2017. URL : <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/dzialalnosc-innowacyjna-przedsiębiorstw-w-latach-2014-2016,2,15.html#archive>.
4. Gospodarek T. Biała księga zarządzania / T.Gospodarek. – Kamieniec Wrocławski : Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, 2017. URL : http://gospodarek.eu/publikacje/Biala_ksiega_v01.pdf.
5. Janasz W. Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw / W.Janasz, K.Kozioł. – Warszawa : PWE, 2007.

6. Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013 / Ministerstwo Gospodarki ; Departament Rozwoju Gospodarki. – Warszawa, 2006.
7. Kowalik J. Analiza poziomu innowacyjności państw Unii Europejskiej / J.Kowalik // Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. – Zarządzanie, 2015. – № 19.
8. Łobejko S. Systemy informacyjne w zarządzaniu wiedzą i innowacją w przedsiębiorstwie / S.Łobejko. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza SGH, 2005.
9. Porter M. Porter o konkurencji. Wyd. 1 : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2001 : Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce / M.Porter ; red. R.Brol // Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. – P. 46. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 2009. – Pp. 52–61.
10. Poskrobko B. Kreatywność jako podstawa innowacyjności w małym przedsiębiorstwie / B.Poskrobko ; red. W.Kowalczewski, B.R. Kuc. – Kowalczewski W. Dyskusje o zarządzaniu. Wdrażanie innowacji w małych przedsiębiorstwach / W.Kowalczewski. – Warszawa, 2014.
11. Sikora J. Innowacja w przedsiębiorstwie – próba zdefiniowania / J.Sikora, A.Uziębło. URL : http://zif.wzr.pl/pim/2013_2_2_27.pdf.
12. Śpionek A. Innowacyjność – definicja, ogólne informacje o innowacyjności w regionie / A.Śpionek. – 2010. URL : http://dSPACE.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/17092/11_pdf_Innowacje2010.pdf?sequence=1&isAllOwed=y.
13. Szatkowski K. Zarządzanie innowacjami i transferem technologii / K.Szatkowski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2016.
14. Szymańska A. Innowacyjność produktowa przedsiębiorstw produkujących a preferencje konsumentów / A.Szymańska // Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego. – 2012. – № 20.
15. Weresa M.A. Wpływ handlu zagranicznego i inwestycji bezpośrednich na innowacyjność polskiej gospodarki / M.A. Weresa / Monografie i opracowania. – Warszawa : Szkoła Główna Handlowa, 2002.
16. Whitfield P.R. Innowacje w przemyśle / P.R. Whitfield. – Warszawa : PWE, 1979.
17. Włodarczyk R. Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw / R.Włodarczyk // Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej Zarządzanie. – 2017. – № 25, T. 2. – Pp. 116–126. URL : <http://www.zim.pcz.pl/znwz>.
18. Гриневич Л. Маємо забезпечити безперервність ланцюгу розвитку інновацій / Л.Гриневич. – 2018. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/liliya-grinevich-mayemo-zabezpechiti-bezperernvist-lancyugu-rozvitku-innovacij>.
19. Впровадження інновацій на промислових підприємствах / Державна служба статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
20. Інноваційна активність / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
21. Жмеренецький А. Інновации или смерть: как выжить бизнесу на тонущем корабле «Украина» / А.Жмеренецький // Экономическая правда. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2017/08/16/628080/>.
22. Закон України «Про інноваційну діяльність» : від 04.07.2002 : № 40-IV / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
23. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
24. Україна піднялася на 6 позицій у Глобальному інноваційному індексі / Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uifuture.org/uk/post/ukraina-pidnalasa-na-6-pozicij-u-globalnomu-innovacijnomu-indeksi_305.

References:

1. Drucker, P. (1994), *Menedżer skuteczny*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
2. Freeman, Ch. (1982), *Guide To Social Innovation*, Brussels.
3. «Гłówny Urząd Statystyczny Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2014–2016» (2017), Warszawa, available at: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/dzialalnosc-innowacyjna-przedsiębiorstw-w-latach-2014-2016,2,15.html#archive>
4. Gospodarek, T. (2017), *Biała księga zarządzania*, Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, Kamieniec Wrocławski, available at: http://gospodarek.eu/publikacje/Biala_ksiega_v01.pdf
5. Janasz, W. and Koziół, K. (2007), *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.
6. Ministerstwo Gospodarki, Departament Rozwoju Gospodarki (2006), «Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013», Warszawa.
7. Kowalik, J. (2015), «Analiza poziomu innowacyjności państw Unii Europejskiej», *Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej*, Zarządzanie, No. 19.
8. Łobejko, S. (2005), *Systemy informacyjne w zarządzaniu wiedzą i innowacją w przedsiębiorstwie*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
9. Porter, M. (2001–2009), *Porter o konkurencji*, Wyd. 1 «Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne», *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, in Brol, R. (ed.), «Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu», Wrocław, P. 46, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, pp. 52–61.
10. Poskrobko, B. (2014), *Kreatywność jako podstawa innowacyjności w małym przedsiębiorstwie*, in Kowalczewski, W. and Kuc, B.R. (ed.), *Kowalczewski, W. (2014), Dyskusje o zarządzaniu. Wdrażanie innowacji w małych przedsiębiorstwach*, Warszawa.

11. Sikora, J. and Uziębło, A. (2013), *Innowacja w przedsiębiorstwie – próba zdefiniowania*, available at: http://zif.wzr.pl/pim/2013_2_2_27.pdf
12. Śpionek, A. (2010), *Innowacyjność – definicja, ogólne informacje o innowacyjności w regionie*, available at: http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/17092/11_pdf_Innowacje2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y
13. Szatkowski, K. (2016), *Zarządzanie innowacjami i transferem technologii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
14. Szymańska, A. (2012), «Innowacyjność produktowa przedsiębiorstw produkujących a preferencje konsumentów», *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, No. 20.
15. Weresa, M.A. (2002), *Wpływ handlu zagranicznego i inwestycji bezpośrednich na innowacyjność polskiej gospodarki*, Monografie i opracowania, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
16. Whitfield, P.R. (1979), *Innowacje w przemyśle*, PWE, Warszawa.
17. Włodarczyk, R. (2017), «Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw», *Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej Zarządzanie*, No. 25, Vol. 2, pp. 116–126, available at: <http://www.zim.pcz.pl/znwz>
18. Grynevych, L. (2018), *Majemo zabezpechity bezperervnist' lancjugu rozvytku innovacij*, available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/liliya-grinevich-mayemo-zabezpechiti-bezperervnist-lancyugu-rozvitku-innovacij>
19. Derzhavna sluzhba statystyky, «Vprovadzhennja innovacij na promyslovyh pidpryjemstvah», available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Derzhavna sluzhba statystyky, «Innovacijna aktyvnist'», available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
21. Zhmereneckij, A. (2017), «Ynnovacyu yly smert': kak vyzhyt' byznesu na tonushhem korable «Ukrayna», *Ekonomicheskaja pravda*, available at: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2017/08/16/628080/>
22. Verhovna Rada Ukrainy (2002), «Pro innovacijnu dijalnist'», zakon, vid 4 lypnja, N 40-IV, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
23. «Pozycja Ukrainy v reytingu krajn svitu za indeksom global'noi konkurentospromozhnosti 2017–2018», available at: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrainy-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
24. Ukrain's'kyj instytut majbutn'ogo, «Ukrai'na pidnjalasja na 6 pozycij u Global'nomu innovacijnomu indeksu», available at: https://uifuture.org/uk/post/ukraina-pidnalasa-na-6-pozicij-u-globalnomu-innovacijnomu-indeksi_305

Ксендзук Валентина Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- діяльність суб'єктів господарювання на зовнішніх ринках товарів і послуг в умовах валютного ризику;
- участь країн в міжнародних економічних та валютно-фінансових організаціях.

Саакян Анна Давидівна – студентка групи МЕ-1 спеціальності «Міжнародна економіка» Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- міжнародна маркетингова діяльність підприємств.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2018.